

به نام خداوند جان و خرد

در آمدی بر تفکر نقادانه

جلسه دوم: الگویی برای ارتقاء تفکر نقادانه

آذر ماه ۱۳۹۶

پژوهش
مهارت‌های

دکترای فلسفه علم از دانشگاه تربیت مدرس تهران
مدرس مهارت‌های اندیشیدن

تپزفکری

www.SmartThinking.ir

Introduction to
Critical Thinking

2016

Hamed Safaeipour

Philosophy of Science (Ph.D.)

Instructor of Thinking Skills

www.SmartThinking.ir

جلسه دوم:

- ابزارهای و مفاهیم کلیدی در ارتقاء مهارت تفکر نقادانه
  - مولفه‌های اندیشیدن
  - ابزارها یا سنجه‌های اندیشیدن
  - فضیلت‌های اندیشیدن
- پرسشگری نقادانه
- رایج‌ترین مغالطه‌ها در محاوره‌ها

- جلسه سوم:
- روندنمای نقد: چگونه به نقد یک متن پردازیم؟
  ۱. تشخیص استدلال
  ۲. بازسازی استدلال
  - – پیش فرض توصیفی و ارزشی
  ۳. ارزیابی استدلال
- اصل حمل به احسن

بخش دوم: سطح مقدماتی در تفکر نقادانه

۲۰ خطا در رانندگی را نام ببرید؟

۱۰ خطا در اندیشیدن را نام ببرید؟

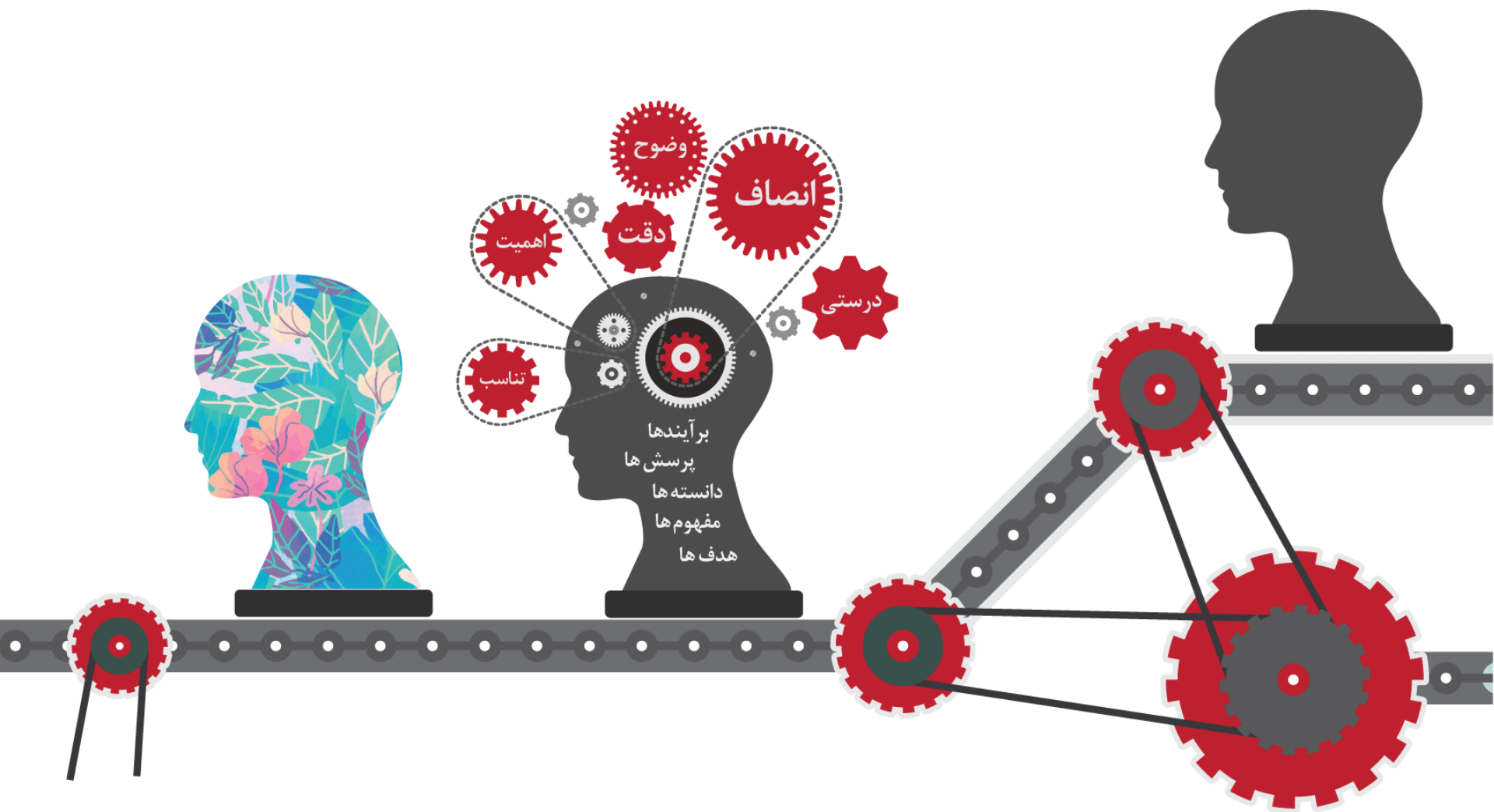

فیلم خوبی بود! دیگر چی!؟!

الگویی برای ارتقاء تفکر نقادانه

فضیلت های فکری

فضیلت های فکری		۳
تواضع فکری	پشتکار فکری	
خودآیینی فکری	خردپروری	
صداقت فکری	هم گامی فکری	
شهامت فکری	انصاف فکری	

فضیلت فکری

- فضیلت: ویژگی منشی مثبت
- فضیلت فکری: فضیلت‌هایی که برخورداری از آنها موجب می‌شود که ما بهتر فکر کنیم.
- فضیلت‌هایی که برای ملکه شده آنها گاهی به اندازه یک عمر باید تلاش و دقت کرد.

تواضع فکری

- حد و حدود دانش خودمان را بدانیم، بیشتر از آن اظهار نظر نکنیم، و هر وقت نیاز شد به این محدودیت اعتراف کنیم.

تواضع زبانی ناشی از تواضع فکری

- به جای «من فکر می کنم» وقتی واقعا فکر نکرده ام می گویم:
«ایده ای که به صورت دم دستی با شنیدن صحبت های شما به ذهن من رسیده این است که ...».

شهامت فکری

- این آمادگی را داشته باشیم که از عقلمان پیروی بکنیم و با عقلمان هر جا می‌رود برویم.
- شهامت فکری مستلزم این است که بر دو مانع در اندیشیدن غلبه بکنیم: خودمحوری و جامعه‌محوری.

هم‌گامی فکری

- خودمان را جای دیگران بگذاریم تا بتوانیم آنها را واقعاً بفهمیم.

استقلال فکری - خود آیینی

- با عقلمان، کنترلِ باورها، ارزش‌ها، و استنتاج‌های خودمان را در دست بگیریم.

اعتماد به خرد آدمی

- اطمینان به اینکه، در نهایت، منافع مهم‌تر شخص، و نیز منافع نوع بشر به طور کلی، در صورتی تأمین می‌شود که بیشترین میدان عمل به عقل و دلیل داده شود.

انصاف فکری

- با همه‌ی دیدگاه‌ها عادلانه برخورد کنیم و اجازه ندهیم برخوردمان با برخی دیدگاه‌ها تحت تأثیر احساسات یا منافع خودمان (یا دوستانمان، یا جامعه‌مان، یا ملتمان و ...) قرار گیرد.

پشتکار فکری

- علیرغم اینکه ممکن است با مانع‌ها و سرخوردگی‌هایی مواجه شویم، به دیدگاه‌ها و بینش‌هایی که با تعقل به آنها می‌رسیم پایبند بمانیم.
- در مسیر دستیابی به فهم یا بینش عمیق، از دست و پنجه نرم کردن با پرسش‌ها و ابهام‌ها استقبال کنیم.

صداقت فکری

- درک این نکته که باید با اندیشیدنِ خودمان روراست باشیم و صادقانه برخورد کنیم.
- صادقانه به ناهماهنگی‌ها و ناسازگاری‌هایی که در اندیشه و عمل‌مان وجود دارند اعتراف کنیم.

سنجدهای اندیشیدن

استانداردها		۱
درستی	وضوح	
اهمیت	تناسب	
انصاف	دقت	
عمق و همه جانبه نگری	سازگاری	

وضوح

وضوح زبانی ناشی از وضوح فکری است.

Vagueness

Ambiguity

چرا واضح؟!

- موانع فرهنگی: واضح صحبت کردن در دسر دارد!

برای پیر محمد احمدآبادی! (۱۳۳۵)
 دیدی دلا، که یار نیامد
 گرد آمد و سوار نیامد
 بگداخت شمع و سوخت سراپای
 و آن صبح زرنگار نیامد
 ...
 سوزد دلم به رنج و شکیت
 ای باغبان بهار نیامد
 ...
 ای شیر پیر بسته به زنجیر
 کز بندت ایچ عار نیامد

- این شعر را برای
- زنده یاد دکتر مصدق گفته ام . در آن وقت
- ها - در سال ۳۵ - نمی
- شد اسم مصدق را ببری
- ؛ این بود که بالای
- شعر نوشتم : برای پیر
- محمد احمدآبادی .
- من خودم در زندان
- بودم که آن مرد بزرگ
- ... را گرفته بودند و
- تقریباً محکوم کرده
- بودند .

وقتی ما را در زندان
 زرهی برای هواخوری می

از صنایع ادبی تا صنایع بی ادبی!

توسل به **ابهام**، **ایهام**، **استعاره**، **تشبیه**، **کنایه**، **مجاز** و **رمز** برای پنهان داشتن منظور یا معلق گویی و درازدامنی در سخن - در زبان اصفهانی: به منظور پیچوندن طرف مقابل - یک بی ادبی فکری است.

ریشه‌ها!

به دیگر سخن، همیشه مدعیانمان برای خودمان و مخاطبان دارای ابهام، ابهام، و غموض است، که این‌ها واقعاً آفت‌های بزرگی در بیان مدعا هستند. ما باید به صورتی مدعای خود را بیان کنیم که واقعاً در درجه‌ی اوّل برای خودمان، و در درجه‌ی دوّم برای مخاطبان، هیچ ابهامی نداشته باشد.

در این رابطه، بخوانید...

- مقاله: بیماری مفهوم سازی جدولی در فرهنگ ما در نظر دکتر شفیع کدکنی (به قلم جويا جهانبخش)
- بررسی کتاب: در ستایش دیوانگی؛ آراسموس

زبان‌بازی ادبی Rhetoric

- استفاده از عبارات بلاغی یا زبان‌بازی ادبی به جای اشاره صریح و دقیق به واقعیات و دلایل ترفندی برای دوری از شفافیت، عینیت و دلیل‌آوری.

بیان جهت دار

علیرغم تقدیر مراجع از عملکرد دولت
مخالفان دست از حمله بر نمی‌دارند

توهین در تهران تجلیل در قم

سیف به جای مطالبات برجامی تعهدات جدید داد!

«بیانیه بازی» برجامی غربی‌ها با ایران

چهارشنبه ۳ خرداد ۱۳۹۵
 ۱۸ شعبان ۱۴۲۷
 سال بیست و چهارم - شماره ۲۴۲۶
 ۲۰۰ تومان
 ۱۲ صفحه اختصاصی روزنامه

HAMSHANGH
 ISSN 1735-6396
 V4.24 - No 6826
 WED - MAY 25 - 2016

آیت الله جنتی رئیس پنجم خبرگان

پیام رهبر معظم انقلاب به
 افتتاحیه مجلس خبرگان
 مسئولیت مجلس خبرگان
 حرارت دقیق و همه جانبه از
 هویت اسلامی و انقلابی نظام
 است

پرسش غیر واضح

- نمونه‌ی پرسش غیر واضح: برای نظام آموزشی ایران چه باید کرد؟
- چه باید کرد تا کسانی که در نظام آموزش و پرورش ما درس می‌خوانند دانش و مهارت‌های لازم برای زندگی روزمره و شغلی و اجتماعی را بیاموزند

ابهام نشانه چیست؟

- گوینده خودش هم مطلب را نفهمیده است
- گوینده می‌داند که مطلب مستدل و عمیقی برای عرضه کردن ندارد و با پیچیده کردن و مبهم کردن مطلب می‌خواهند ظاهری آبرومند به گفته‌ی خودش بدهد.

ابهام پناهگاه بی کفایتان است

پرسش‌های مربوط به سنجۀ «وضوح»

- آیا می‌توانید بیشتر توضیح بدهید؟
- آیا می‌توانید نمونه بیاورید؟
- آیا می‌توانید مقصودتان را با استفاده از مثال شرح دهید؟

درستی (راستی آزمایی)

- عاری بودن از خطا، اشتباه، و تحریف

هر باور را چگونه راستی آزمایی می کنید؟

- روانشناسی به تعیین ارزش‌های غالب در زندگی می‌پردازد
- در انتخابات سال ۱۴۰۰ قالیباف رئیس‌جمهور خواهد شد
- ۱۵ نفر در این کارگاه شرکت کرده‌اند
- در ۱۵ اردیبهشت سال ۱۴۰۰ تغییرات کیهانی ویژه‌ای در جهان رخ خواهد داد که فقط عده‌ی معدودی آن را درک خواهند کرد

پرسش‌های مربوط به سنجۀ «درستی»

- چگونه می‌توانیم بفهمیم که سخت‌تان درست هست یا نه؟
- چگونه به این نتیجه رسیدید؟

دقت

- هر سخن (اظهار نظر، پرسش، و ...) باید از دقت کافی برخوردار باشد.

مثال

- «روان‌درمانی فایده دارد یا ندارد؟»
- روان‌درمانی، با رویکرد شناختی، وسواس فکری چند درصد از افراد میانسال را دست‌کم برای ۵ سال درمان می‌کند؟
- چند درصد از کسانی که بیماری‌های خفیف روانی را درمان کرده‌اند، رضایتشان از زندگی بیشتر از بیماران خفیف روانی‌ای بوده است که روان‌درمانی نکرده‌اند

عینیت

- علی قهرمان شیرجه است.
- علی قهرمان شیرجه منطقه هشت تهران است.
- علی قهرمان شیرجه منطقه هشت تهران در کلاسی است که هیچ کس شرکت نکرد.

پرسش‌های مربوط به سنجۀ «دقت»

- آیا می‌توانید مشخص‌تر سخن بگویید؟
- آیا می‌توانید جزئیات بیشتری بیان کنید؟
- آیا می‌توانید مطلب را بیشتر بشکافید؟

عمق

- عمق یعنی در نظر گرفتن متغیرهای فراوانی که در یک مسئله دخیل اند.

مثال

- مالزی خیلی پیشرفت کرده، شما بین چه سوپرمارکت‌های بزرگی در این کشور وجود دارد.
- احمدی‌نژاد فوق العاده بود، چون در شهر ما کارخانه‌ای تأسیس کرد که موجب اشتغال ۵۰۰ نفر شد.

پرسش‌های مربوط به سنجۀ «عمق»

- چه عامل‌هایی موجب پیچیدگی این مسئله می‌شوند؟
- پیچیدگی‌های این پرسش کدامند؟ برخی از آنها را بگویید.
- دشواری‌های که باید به آنها پردازیم کدامند؟ برخی از آنها را بگویید

همه جانبه نگری

- همه جانبه نگری یعنی اینکه یک موضوع را از منظرهای گوناگون در نظر بگیریم

مثال

- باید چند نفر از کسانی که به وضعیت اقتصادی معترض اند را اعدام کرد تا آرامش برقرار شود
- تابستان امسال می خواهیم بچه ام را هم به کلاس ژیمناستیک بفرستیم، هم به کلاس زبان، هم به کلاس موسیقی، و هم به کلاس خطاطی. اینها برای آینده ی او مفید است

پرسش‌های مربوط به سنجۀ «همه‌جانبه‌نگری»

- آیا می‌توان از دیدگاه دیگری هم به موضوع نگاه کرد؟
- آیا لازم است که از دیدگاه دیگری به موضوع نگاه کرد؟
- موضوع، از منظر یک جامعه‌شناس، روانشناس، ... چگونه به نظر می‌رسد؟

منطقی بودن

- یعنی اینکه اجزاء نظرات من در کنار هم معقول باشند، تناقض نداشته باشند.

پرسش‌های مربوط به سنجهی «منطق»

- آیا اینها در کنار یکدیگر معقولند؟
- آیا پاراگراف نخست شما با پاراگراف آخرتان همخوانی دارد؟
- آیا آنچه می‌گویید از شواهد نتیجه می‌شود؟

ربط‌داری

- به هنگام فکر کردن و نیز گفتگو کردن، هر موضوعی که مطرح می‌شود و هر سخنی که گفته می‌شود باید با موضوع و مسأله‌ی اصلی ربطِ منطقی داشته باشد.

• عادل فردوسی پور: چرا علی دایی سرمربی تیم ملی شد و چرا برکنار شد؟

پاسخ آقای مهمان: ببینید آقای فردوسی پور! آقای دایی یکی از اسطوره‌های فوتبال ما بوده‌اند و هنوز هم هستند و هیچ کس نباید سعی کند جایگاه ایشان را خدای نکرده زیر سؤال ببرد. فدراسیون فوتبال هم در این مدتی که آمده خدمات زیادی را انجام داده و تیم ملی نوجوانان ما نتایج خوبی کسب کرده است. تیم فوتسال ما هم در رقابت‌های جهانی درخشیده است. (با لحنی افتخار آمیز) علاوه بر همه اینها توجه داشته باشید که این فدراسیون حدود ۳ هزار مسابقه برگزار کرده و ۷۹ بازیکن هم در این مدت به تیم ملی دعوت شده‌اند، بازی‌های تدارکاتی برای تیم ملی ترتیب داده است. از همه اینها گذشته می‌دانید که تیم‌های کره و عربستان، هیچ کدام به اندازه تیم ما بازی تدارکاتی برگزار نکرده‌اند و... و... {

ربط ذهنی با ربط منطقی فرق دارد.

- مسئله: به تعطیلات برویم یا نه؟
- سیر اندیشه: تعطیلات - شمال - گرما - تابستان - خاطرات بچگی - روستا - باغ - بازی - فوتبال - درخشان برکنار شد؟

برای رعایت «منطقی بودن = ربط داشتن»

- به موضوع بچسبید!
- هر سخنی را به صرفِ درست بودن مطرح نکنید!

پرسش‌های مربوط به ربط داشتن

- این سخن چه ربطی با مسئله یا پرسش دارد؟
- این سخن چه تأثیری بر سرنوشت بحث دارد؟
- این سخن، در برخورد با مسئله، چه کمکی به ما می‌کند؟

اهمیت

- موضوع‌های زیادی‌اند که تناسب و ربط دارند. اما باید به موضوعی پردازیم که بیشترین تأثیر را بر سرنوشت بحث دارد
- پیش از انتخاب موضوع اندیشیدن، اهمیت آن را بررسی کنیم

پرسش‌های مربوط به سنجۀ «اهمیت»

- آیا این مهم‌ترین مسئله/مشکلی است که باید بدان پردازیم؟
- آیا این انگاره‌ی محوری‌ای است که باید بر آن تمرکز کنیم؟
- کدام‌یک از این واقعیت‌ها بیشترین اهمیت را دارد؟

انصاف

- برخورد یکسان با همه‌ی دیدگاه‌ها، بدون اولویت دادن به احساسات و علائق خودمان.

پرسش‌های مربوط به سنجۀ «انصاف»

- آیا من در این مسئله نفع شخصی‌ای دارم؟
- آیا دیدگاه‌های دیگران را همگامانه عرضه می‌کنم؟

پرسش‌هایی برای اندیشیدن

- یک محاسبه‌ی ساده بکنید و تخمین بزنید که چند هزار ساعت از زندگی خود را سر کلاس‌های درس گذرانده‌اید؟ چند ساعت از این چند هزار ساعت، به شما کمک کرده است تا بهتر بیندیشید؟

استدلال ورزی نقادانه

استدلال ورزی نقادانه

- بطور کلی سه گام کلی در بررسی یک متن: تشخیص، بازسازی و ارزیابی استدلال است.
- بحث درباره این گام ها در یک دوره آموزشی (ده جلسه) بحث شده است.

پنل اجرایی محصول آموزشی در زمینه تفکر نقادانه

یابرهان

۲ چپستی و اهمیت تفکر نقادانه	۱ تفکر نقادانه؛ نگاهی کلی	♦ طرح درسی این مجموعه
اشاره	اشاره	اشاره
صدای کلاس خواندنی‌ها	پوستر صدای کلاس خواندنی‌ها	نمای طرح درسی پرسش‌های متداول سابقه برگزاری
اسلاید آموزشی مبحث تکمیلی		

۵ گام سوم؛ ارزیابی استدلال	۴ گام دوم؛ بازسازی استدلال	۳ گام نخست؛ تشخیص استدلال
اشاره	اشاره	اشاره
صدای کلاس جزوه و تمرین خواندنی‌ها	صدای کلاس جزوه و تمرین خواندنی‌ها	صدای کلاس جزوه و تمرین خواندنی‌ها
اسلاید آموزشی	اسلاید آموزشی	اسلاید آموزشی

۷ روندنمای سنجش استدلال	۶ شایع‌ترین مغالطه‌های اخلاقی
اشاره	اشاره
نمودار	صدای کلاس جزوه و تمرین خواندنی‌ها
	اسلاید آموزشی

کتاب‌شناسی

کتاب‌شناسی تفکر نقادانه
کتاب‌های الکترونیک انگلیسی
کتاب‌های الکترونیک فارسی

برای خوش درخشیدن در اندیشمیدن...

تفکر

www.SmartThinking.ir

دوره آموزشی
مهارت تفکر نقادانه

سنجش استدلال

شجویان

مد صفایی پور

جهت کسب اطلاعات بیشتر و تهیه این
محصول می‌توانید [اینجا](http://www.smartthinking.ir)
کلیک کنید.

آشنایی با مغالطات اخلاقی

- در اینباره به اسلاید تهیه شده در اینباره در سایت تیزفکری مراجعه فرمایید. ([اینجا](#))

چه بخوانیم؟

- در اینباره به فایل کتابشناسی تفکر نقادانه در سایت تیزفکری مراجعه فرمایید. ([اینجا](#))

سطوح اندیشیدن

سطح پایین

- غیر تأمل‌گرانه / مهارت‌های ترکیبی سطح پایین / با اعتماد پیاپی به شهودهای خام همراه است / تا حد زیادی خودخواهانه است و/یا با خودفریبی همراه است

سطح متوسط

- گاه تأمل‌گرانه است و گاه نیست / ماهرانه است / در آن از واژگان سنجش‌گرانه‌اندیشی استفاده نمی‌شود / گاه منصفانه است و گاه نیست / اندیشنده ممکن است در سفسطه‌گری ماهر باشد

سطح بالا

- آشکارا تأمل‌گرانه است / مهارت در بالاترین سطح است / در آن، پیوسته از ابزارهای سنجش‌گرانه‌اندیشی برای تحلیل و ارزیابی اندیشیدن استفاده می‌شود / همواره منصفانه است

چند تمرین اولیه برای سنجگرانہ اندیشی

- از این پس، سعی کنید در اندیشیدنتان اصول سنجگرانہ اندیشی را رعایت کنید.

چند تمرین اولیه برای سنجشگرانه اندیشی

- هر از گاهی، یکی از سخنرانی‌هایی را که در تلویزیون می‌بینید یا یکی از مقاله‌هایی را که در روزنامه‌ها یا سایت‌های گوناگون می‌خوانید سنجشگری کنید. سعی کنید آن سخنرانی یا مقاله را با دقت و حوصله تحلیل کنید و ببینید که آیا گوینده یا نویسنده سنج‌های سنجشگرانه اندیشی را رعایت کرده است یا نه.

چند تمرین اولیه برای سنجش گرانده اندیشی

- هر گاه کسی از شما می خواهد نظری را بپذیرد، از خودتان بپرسید «چرا باید نظر او را بپذیرم؟» هر گاه می خواهید که کسی نظر شما را بپذیرد، از خودتان بپرسید «چرا او باید نظر من را بپذیرد؟»

چگونه از خطا در اندیشیدن بر حذر باشیم!

دلیل آوردن

تناقض

ربط داشتن

دقت

راستی آزمایی

سازگاری

تامل

تضاد

اهمیت

معرفتی
اینها

هنجارهای

اینها

بیان بلاغی

عمق
مغالطه

Contradiction reasoning
Relevance
Precise Consistency Verifying
Reflection Contrast Significance
Epistemic Norms
Vagueness Ambiguity Depth
Rhetoric Fallacy

بسیار باور تا ۱

